

Перехідні процеси у секторі захисту

Дослідження перехідних процесів у контексті скорочення гуманітарної допомоги у сфері захисту у Центральній та Західній Україні

Дослідження шести громад Львівської, Івано-Франківської та Вінницької областей

Серпень 2025 року | Україна

Контекст та обґрунтування

Оскільки потреби постраждалого від війни населення на Заході і в Центрі України стають все більш затяжними і менш гострими, Плани гуманітарних потреб і реагування на 2024 і 2025 роки (ПГПР) були зосереджені на наданні життєво необхідної допомоги на Півдні і Сході країни^{1,2}. Як наслідок, гуманітарні організації почали згортати програми допомоги на Заході та в Центрі країни. Водночас перші дискусії щодо відходу від гуманітарної допомоги підкреслили важливість належної координації цього процесу та забезпечення того, щоб негуманітарні системи і ресурси були здатні задовольнити поточні і часто складні потреби. Станом на січень 2025 року виникли додаткові проблеми через раптове і потенційно довготривале скорочення фінансування як гуманітарної діяльності, так і діяльності з розвитку, що ще більше посилює необхідність сталого переходу до інших форм допомоги³.

У квітні пріоритети ПГПР 2025 були переглянуті, щоб допомогти 4,8 мільйонам людей з 12,7 мільйона людей, які потребують допомоги⁴. Пріоритет надається людям з крайніми та катастрофічними потребами, насамперед тим, хто проживає поблизу лінії фронту, а також особам з гострими потребами в регіонах з окремими кризовими зонами у західній та центральній частині України. Крім того, план робить акцент на стійких рішеннях, пов'язуючи гуманітарну діяльність із національними механізмами, доповнюючи українську систему соціального захисту і надаючи пріоритет забезпеченню основних послуг через державні установи, де це можливо⁵. Водночас населення, що постраждало від війни в західних і центральних областях України, і надалі стикається з довготривалими і часто складними проблемами, які ставлять під загрозу їхній безпосередній добробут, довгострокову життєстійкість і перспективи сталого відновлення країни. Задоволення потреб населення є викликом для надавачів послуг, багато з яких працюють на межі своїх можливостей.

Тому дуже важливо дослідити, як і в якій мірі задовольняються поточні потреби населення, що постраждало від війни, у захисті на місцевому рівні, а також оцінити процес переходу.

Мета дослідження

Ініціатива REACH провела дослідження, щоб з'ясувати, як і в якій мірі поточні потреби людей, які постраждали від війни, в окремих громадах Центральної та Західної України задовольняються на місцевому рівні в умовах скорочення обсягів гуманітарної допомоги. Крім того, метою дослідження було з'ясувати, наскільки перехід від гуманітарної допомоги до інших, більш довгострокових рішень відбувається як сталий, скоординований і систематичний процес.

Карта 1: Місця проведення збору даних.

Про Ініціативу REACH

Ініціатива REACH сприяє розробці інформаційних інструментів та продуктів, які підвищують спроможність суб'єктів гуманітарної діяльності ухвалювати рішення на основі фактичних даних у контекстах надзвичайних ситуацій, відновлення та розвитку. Методології, які використовує REACH, охоплюють збір первинних даних і глибинний аналіз, а вся діяльність здійснюється через механізми міжвідомчої координації гуманітарної допомоги. REACH – це спільна ініціатива організацій IMPACT Initiatives, ACTED і Навчального та науково-дослідного інституту – Програми ООН з використання супутникової інформації в оперативних цілях (UNITAR-UNOSAT).

Огляд методології

Дослідження ґрунтувалося на якісних інтерв'ю з представниками органів місцевого самоврядування та неурядових організацій (НУО), що надають послуги у сфері захисту (загалом 46 інтерв'ю), а також із вразливими групами місцевого населення (літніми людьми, особами, які доглядають за дітьми, внутрішньо переміщеними особами (ВПО) в місцях тимчасового проживання та за їх межами, з якими було проведено 22 обговорення у фокус-групах та 20 інтерв'ю загалом). Збір даних проводився у травні-червні 2025 року у Вінницькій та Погребищенській, Львівській та Трускавецькій, Івано-Франківській та Бурштинській громадах. Крім того, 6 серпня 2025 року у Вінниці було проведено семінар із зацікавленими сторонами у сфері захисту, щоб обговорити та розробити проекти рішень для проблем, виявлених під час дослідження. Рекомендації, представлені на стор. 3, були розроблені Кластером з питань захисту на основі ключових висновків цього дослідження.

Ключові висновки

1 До ключових сфер, які постраждали від скорочення і недостатньо охоплені державними надавачами послуг, належать: правова допомога, психосоціальна підтримка, підтримка у сфері ГЗН, безпечні простори для дітей та послуги у сфері соціального захисту.

За отриманими даними, соціальні працівники стикаються із браком спроможностей у обласних центрах. Серед незадоволених потреб місцевого населення часто виділяли психосоціальну підтримку, безкоштовну юридичну допомогу, індивідуальний соціальний супровід, наявність безпечних просторів для дітей та послугу «соціальне таксі».

Вразливі групи населення відзначали перешкоди у доступі до послуг, зокрема необхідність добиратися до обласного центру, занадто обмежені критерії відповідності, бюрократію, довгий час очікування та недостатню поінформованість.

При розробці політик або програм у секторі захисту необхідно враховувати ситуацію у секторах засобів до існування, житла та охорони здоров'я, оскільки вони глибоко взаємопов'язані. Багато респондентів із вразливих груп населення відзначали брак фінансів для задоволення основних потреб, високу вартість певних послуг, які недоступні безкоштовно, а також дедалі більш обмежені можливості фінансової підтримки. Здатність задовольняти основні потреби поглиблює і водночас сама залежить від трундошів у секторі захисту.

2 Певні групи, де наявні фактори вразливості, такі як вік та інвалідність, були поглиблені внаслідок війни та переміщення, ризикують залишитися поза увагою в умовах скорочення допомоги, оскільки вони потребують постійної підтримки з боку державних служб або механізмів захисту на рівні громади.

Часто ці групи покладаються на гуманітарну допомогу. Скорочення обсягів допомоги разом із обмеженими можливостями державних установ та приймаючих громад задовольняти потреби в окремих сферах та місцевостях є проблемою, яка потребує сталого рішення.

До груп, які стикаються з найсерйознішими проблемами, а також не здатні вирішити їх самостійно, належать ВПО в місцях тимчасового проживання, люди з інвалідністю (особливо люди похилого віку в обох випадках) та самотні особи, які здійснюють догляд (особливо за дітьми з інвалідністю). Хоча можливості зацікавлених сторін обмежені, чисельність цих груп продовжує зростати через війну та постійне переміщення населення, зокрема через евакуацію з прифронтових територій. Серед інших проблем, ці групи мають фінансові потреби і найчастіше не можуть працювати. ВПО старшого віку, які проживають у місцях тимчасового проживання, схоже, більше покладаються на підтримку НУО, що наражає їх на більший ризик на фоні скорочення гуманітарної допомоги.

3 Тісна співпраця між зацікавленими сторонами, включаючи активне залучення НУО та організацій громадянського суспільства (ОГС), позитивно впливає на надання послуг у сфері захисту.

Багато респондентів відзначили позитивну співпрацю, часто неформальну, між місцевою владою та НУО/ ОГС, а також залучення рад ВПО. Крім того, офіційні механізми співпраці включали створення центрів життєстійкості та укладання міністерствами та місцевими органами влади контрактів з НУО. Присутність НУО частіше відзначалася в обласних центрах.

В умовах обмеженої спроможності державних надавачів послуг, зазвичай через брак фінансування та кадрів, така співпраця часто мала вирішальне значення для задоволення потреб на місцях. Однак у довгостроковій перспективі неурядові надавачі послуг також можуть зіткнутися з проблемами, особливо якщо фінансування стане менш передбачуваним.

Крім того, надання послуг та співпраця між зацікавленими сторонами різняться в різних регіонах і часто залежать від місцевого бюджету та політичної волі, що створює ризик фрагментації стандартів. Серед інших перешкод для надання послуг - фінансові обмеження та брак персоналу.

4 Координація та комунікація щодо переходу є чітко окресленою, проте деякі місцеві зацікавлені сторони можуть не мати чіткого бачення процесу скорочення через обмежений час для планування, реалізації та інформування про перехід під час перенесення гуманітарними організаціями своїх ресурсів на Схід і Південь.

Крім того, постраждале населення не має впевненості в отриманні допомоги від неурядових організацій та в безперервності роботи місць тимчасового проживання ВПО, що заважає їм планувати майбутнє.

Загалом, перехід від надання гуманітарних послуг до надання послуг на місцевому рівні в досліджених громадах можна охарактеризувати як частково скоординований і нестійкий з точки зору сталості. Хоча було досягнуто помітного прогресу, особливо там, де перехід підтримувався розбудовою спроможностей та цільовими донорськими інвестиціями, залишаються значні прогалини.

У деяких випадках місцеві органи влади, за повідомленнями, перебрали на себе діяльність, яку здійснювали міжнародні організації, та окремі справи, тоді як місцеві НУО продовжували шукати фінансування. Проте передача функцій не завжди супроводжувалася належним плануванням кадрового забезпечення або безперервності фінансування.

Рекомендації

Гуманітарні потреби вразливих груп населення, зокрема внутрішньо переміщених осіб, у досліджених громадах залишаються актуальними на тлі скорочення присутності суб'єктів гуманітарної діяльності. З часом ці потреби можуть посилитись для осіб, які не мають достатнього доступу до національних систем надання послуг та підтримки з боку громади. Тому в контексті Плану гуманітарних потреб і реагування на 2026 рік вкрай важливо розробити добре збалансований комплекс заходів, націлених на допомогу найбільш вразливим групам населення під час перехідного процесу, аби зменшити їхню залежність від гуманітарної допомоги та водночас не допустити, щоб хтось залишився поза увагою. Тому під час перехідного періоду зусилля з налагодження взаємодії вразливих груп населення з державними соціальними службами мають супроводжуватися наданням базової гуманітарної допомоги та підтримкою з боку громад.

На основі ключових висновків цього дослідження Кластер з питань захисту населення розробив наступні рекомендації:

1 Стратегічний пріоритет 4 Плану гуманітарних потреб і реагування (ПГПР) на 2026 рік, зосереджений на підтримці вразливих ВПО, дає можливість заповнити цю «відсутню ланку» в стратегії гуманітарного реагування, але водночас потребуватиме відповідних ресурсів. Згідно з результатами дослідження, послуги у сфері захисту, зокрема інформаційні та юридичні послуги, психосоціальна та соціальна підтримка, а також допомога у сфері захисту на рівні громад, матимуть вирішальне значення для ефективної інтеграції найбільш вразливих ВПО в системи послуг, що забезпечуються державою та громадами. Цей процес має супроводжуватися наданням допомоги вразливим групам населення в окремих секторах, зокрема у секторі житла, охорони здоров'я та засобів до існування.

2 Вразливості, з якими стикається населення, часто є складними, взаємопов'язаними та залежать від певного контексту. Як наслідок, визначення цільових груп за категоріями у системах гуманітарної допомоги чи соціального захисту може призвести до того, що частина людей залишиться без підтримки. Тому ефективне впровадження адаптованих перехідних заходів відповідно до Стратегічного пріоритету 4 вимагатиме пріоритизації, орієнтованої на потреби людей. Причому слід враховувати оцінку ризиків та обставин на рівні окремих осіб, домогосподарств або місць тимчасового проживання, а не лише жорсткі кількісні критерії вразливості.

3 Це дослідження чітко підкреслює важливу роль НУО, ОГС та механізмів на рівні громад у переході від гуманітарної допомоги. Відповідно ці суб'єкти та локальні перспективи, які вони представляють, мають бути ефективно інтегровані в процес подальшого розвитку систем соціального захисту, наприклад, у межах Національної стратегії розвитку соціальних послуг. Такий підхід буде необхідним для адвокації, спрямованої на усунення перешкод у доступі до державних систем.

4 Скоординоване та належним чином забезпечене ресурсами планування переходу у сфері захисту має стати пріоритетом на національному, регіональному та місцевому рівнях з метою

зменшення надмірного навантаження на місцевих суб'єктів і забезпечення допомоги вразливим групам населення. В умовах постійних змін у гуманітарному контексті таке планування має ґрунтуватися на регулярному переосмисленні ситуації та документуванні зроблених висновків, наприклад, на нещодавньому аналізі «Відповідність цілям» (Fit-for-Purpose) від Кластера з питань захисту.

Підзвітність перед постраждалим населенням є важливою складовою перехідного процесу. У плануванні переходу мають з самого початку бути враховані думки громади та приділена особлива увага консультаціям на місцевому рівні як безпосередньо з внутрішньо переміщеними особами, так і з представницькими структурами, такими як громадські організації або ради ВПО. Водночас гуманітарні організації мають розробити плани комунікації для інформування людей про перехідні процеси та управління очікуваннями. Забезпечення доступу найбільш вразливих груп населення, зокрема ВПО, які перебувають у місцях тимчасового проживання, до відповідної інформації про наявну підтримку буде мати вирішальне значення для зменшення невизначеності та забезпечення їхньої здатності ефективно планувати своє майбутнє.

План гуманітарних потреб і реагування: Стратегічні пріоритети

Очікується, що стратегічні пріоритети майбутньої програми ПГПР 2026 року будуть узгоджуватися з пріоритетами переглянутої програми ПГПР 2025 року, а саме⁴:

Стратегічний пріоритет 1: Підтримка найбільш вразливих груп населення, які залишаються поблизу лінії фронту

Стратегічний пріоритет 2: Евакуація

Стратегічний пріоритет 3: Швидке реагування після ударів

Стратегічний пріоритет 4: Гуманітарна допомога найбільш вразливим групам ВПО, зокрема тим, які перебувають у місцях тимчасового проживання ВПО

Контекстуальні джерела

1. УКГС ООН, [Україна: План гуманітарних потреб та реагування, 2024 рік](#), грудень 2023 року.
2. УКГС ООН, [Україна: План гуманітарних потреб та реагування, 2025 рік](#), січень 2025 року.
3. REACH, [Наслідки раптового скорочення фінансування для українських ОГС](#), березень 2025 року.
4. УКГС ООН, [Переглянутий план гуманітарних потреб і реагування](#), квітень 2025 року.
5. УКГС ООН, [Україна: План гуманітарних потреб та реагування, 2025 рік](#), січень 2025 року.